

20-Avgust, 2026-yil

**MUSIQA QALB KO‘ZGUSI: FORTEPIANO CHOLG‘USI ORQALI
O‘QUVCHILARNING ESTETIK DIDI VA QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISH**

Pulatova Xayriniso Murod qizi

Namangan shahar Kamoliddin Rahimov nomidagi

11-sonli Bolalar musiqa va san'at maktabi

pxayriniso@gmail.com +998992267991

Annotatsiya: *Ushbu maqolada musiqa san'atining inson ma'naviy dunyosini shakllantirishdagi o'rni, xususan, fortepiano cholg'usi vositasida o'quvchilarning estetik didi, badiiy tafakkuri va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish masalalari yoritilgan. Musiqa ta'limi jarayonida fortepiano darslarining o'ziga xos pedagogik-psixologik ahamiyati, o'quvchida musiqiy qulog'ni, ritm hissini, xotira va diqqatni tarbiyalashdagi imkoniyatlari tahlil qilingan bo'lib, zamonaviy musiqa pedagogikasida qo'llanilayotgan samarali metod va usullar haqida ham fikr yuritilgan.*

Kalit so'zlar: *Musiqa, estetik did, fortepiano, ijodiy qobiliyat, badiiy tafakkur, musiqiy tarbiya, pedagogik metodika, ijro mahorati, ma'naviyat, ritm va garmoniya.*

KIRISH

Inson ma'naviy kamolotining eng nozik va teran ifodalaridan biri musiqa san'ati hisoblanadi, chunki musiqa insonning ichki dunyosiga, tuyg'ulariga, kayfiyatiga bevosita ta'sir ko'rsatuvchi, so'z bilan ifodalab bo'lmaydigan holatlarni ham anglatib bera oladigan noyob vositadir, shu bois xalq orasida bejizga “musiqa qalb ko'zgusi” degan hikmatli ibora yuzaga kelmagan, zero har bir kuy, har bir ohang insonning qalbidagi kechinmalarni aks ettiradi va shu orqali tinglovchi hamda ijrochining ma'naviy olamini boyitadi. Zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchilarning har tomonlama, ya'ni aqliy, jismoniy va ma'naviy-estetik jihatdan barkamol shaxs bo'lib voyaga yetishi uchun san'at turlarini, xususan, musiqani o'rgatishga alohida e'tibor qaratilmoqda, chunki musiqa ta'limi shaxsning nafaqat ijodiy, balki intellektual salohiyatini ham oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Forteplano cholg'usi esa musiqa ta'limi tizimida alohida o'rin tutadi, zero uning keng diapazoni, polifonik imkoniyatlari va boy ifoda vositalari o'quvchiga bir vaqtning o'zida bir nechta ovozni eshitish, tahlil qilish va ijro etish ko'nikmasini shakllantirishga xizmat qiladi, bu esa o'z navbatida o'quvchining musiqiy tafakkurini, diqqatini va koordinatsion malakalarini rivojlantiradi. Ushbu maqolaning maqsadi fortepiano darslari jarayonida o'quvchilarning estetik didi va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishning pedagogik asoslarini yoritish, shuningdek, ushbu jarayonda qo'llaniladigan samarali metod va yondashuvlarni tahlil qilishdan iborat.

ASOSIY QISM

Estetik did bu insonning go'zallikni his qilish, uni idrok etish va baholay olish qobiliyati bo'lib, u tug'ma xususiyat emas, balki tarbiya va muhit ta'sirida shakllanadigan murakkab psixologik jarayondir, shu sababli bolalik va o'smirlik davrida bu qobiliyatni maqsadli tarzda

rivojlantirish alohida ahamiyat kasb etadi. Musiqa san’ati, o‘zining ohangdorligi, ritmik tuzilishi va emotsional ta’sir kuchi bilan estetik didni shakllantirishning eng samarali vositalaridan biri hisoblanadi, chunki musiqani tinglash yoki ijro etish jarayonida inson ongida go‘zallik haqidagi tasavvurlar, nozik did va badiiy mezonlar asta-sekin shakllana boradi. O‘quvchi turli davr va uslublarga oid musiqiy asarlar bilan tanishar ekan, u nafaqat ma’lum bir kuyni yodlab olishni, balki asar ortida yotgan g‘oya, kayfiyat va badiiy mazmunni anglashni ham o‘rganadi, bu esa uning tafakkurini kengaytirib, dunyoqarashini boyitadi. Shuningdek, musiqiy asarlarni tahlil qilish jarayonida o‘quvchida tanqidiy fikrlash, taqqoslash va xulosa chiqarish kabi aqliy jarayonlar ham faollashadi, natijada u nafaqat musiqada, balki hayotning boshqa sohalarida ham nozik farqlarni ilg‘ay oladigan, chuqur mushohada yurita oladigan shaxs sifatida shakllanib boradi.

Fortepiano boshqa cholg‘u asboblari orasida o‘zining polifonik tabiati bilan alohida ajralib turadi, chunki bir vaqtning o‘zida ham melodiya, ham garmoniya, ham bas ovozlarni ijro eta olish imkoniyati o‘quvchiga musiqani ko‘p qatlamli tarzda idrok etishni o‘rgatadi, bu esa uning eshitish qobiliyatini, ya’ni musiqiy qulog‘ini rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi. Fortepiano darslarida o‘quvchi notalarni o‘qishni, ritmik naqshlarni to‘g‘ri hisoblashni, ikkala qo‘lni mustaqil va bir vaqtda muvofiqlashtirib harakatlantirishni o‘rganadi, bu jarayon esa uning nafaqat musiqiy, balki umumiy nerv-mushak koordinatsiyasini, diqqatini va xotirasini ham chiniqtiradi. Tadqiqotchilarning fikricha, fortepianoda muntazam mashq qilish bosh miyaning ikkala yarim shari faoliyatini muvofiqlashtiradi, chunki bir vaqtning o‘zida notalarni o‘qish, ularni barmoq harakatlariga aylantirish va eshitilgan tovushni nazorat qilish murakkab kognitiv jarayonlarni talab qiladi. Bundan tashqari, fortepiano repertuarining o‘ta boyligi klassik, romantik, milliy va zamonaviy asarlarni o‘z ichiga olishi o‘quvchiga turli uslub va janrlarni o‘rganish, shu orqali badiiy didini kengaytirish imkonini beradi, zero har bir kompozitor o‘ziga xos ifoda uslubiga ega bo‘lib, ularning asarlari bilan tanishish o‘quvchining musiqiy tasavvurini yanada boyitadi.

O‘quvchining ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda o‘qituvchining pedagogik mahorati va tanlagan metodikasi hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi, shu bois zamonaviy musiqa pedagogikasida faqat texnik mahoratni oshirishga emas, balki o‘quvchining mustaqil badiiy fikrlashini rag‘batlantirishga qaratilgan yondashuvlar tobora ko‘proq qo‘llanilmoqda. Jumladan, asarni ijro etishdan oldin uning tarixiy-uslubiy xususiyatlari, kompozitorning hayoti va ijodiy yo‘li bilan tanishtirish, asardagi obraz va kayfiyatlarni og‘zaki tasvirlash orqali o‘quvchida asarga nisbatan ongli, ijodiy munosabat shakllantiriladi. Shuningdek, improvizatsiya elementlaridan foydalanish, ya’ni o‘quvchiga oddiy ohanglarni o‘zicha bezashi yoki mustaqil kichik musiqiy jumlarlar tuzishi uchun imkoniyat yaratish, uning ijodiy tashabbusini rivojlantirishning samarali yo‘llaridan biri hisoblanadi. Individual yondashuv ham alohida ahamiyatga ega, zero har bir o‘quvchining temperamenti, idrok etish tezligi va musiqiy qobiliyati turlicha bo‘lganligi sababli, o‘qituvchi dars mazmuni va murakkablik darajasini shu xususiyatlarga moslashtirib borishi lozim, aks holda o‘quvchida musiqaga bo‘lgan qiziqish so‘nib qolishi mumkin. Bundan tashqari, ansambl tarzida, ya’ni to‘rt qo‘l uchun yoki boshqa cholg‘ular bilan birgalikda ijro etish o‘quvchida hamkorlikda ishlash,

o‘zga ijrochini tinglash va unga moslasha olish kabi ijtimoiy-musiqiy ko‘nikmalarni ham tarbiyalaydi.

Fortepiano orqali shakllangan estetik did nafaqat o‘quvchining musiqiy sohadagi bilim va ko‘nikmalarini, balki uning umumiy madaniy saviyasini, nutq boyligini va hissiy intellektini ham oshiradi, chunki musiqa bilan muntazam shug‘ullanish insonda sabr-toqat, mas’uliyat va intizom kabi xarakter xususiyatlarini ham tarbiyalaydi. Har bir yangi asarni o‘zlashtirish jarayonida o‘quvchi mashaqqatli mehnat orqali natijaga erishishni o‘rganadi, bu esa uning irodasini mustahkamlaydi va kelajakda boshqa sohalaridagi qiyinchiliklarni ham matonat bilan yengib o‘tishga o‘rgatadi. Shuningdek, konsert va musobaqalarda ishtirok etish o‘quvchida o‘zini namoyon qilish, jamoat oldida erkin his qilish va o‘z ijodiy natijalarini baholay olish kabi muhim ijtimoiy-psixologik sifatlarni shakllantiradi. Shu bilan birga, estetik did yuqori bo‘lgan shaxs nafaqat san’atda, balki kundalik hayotda ham go‘zallikka, tartib-intizomga va sifatga intiladi, bu esa uning barcha faoliyat sohalarida ijobiy natijalarga erishishiga zamin yaratadi, demak, fortepiano ta’limi orqali shakllantirilgan estetik did shaxsning yaxlit kamolotiga xizmat qiluvchi muhim omillardan biriga aylanadi.

Bugungi kunda musiqa ta’limi sohasida raqamli texnologiyalardan foydalanish, jumladan, elektron fortepiano, maxsus musiqiy dasturlar va onlayn notalar bazasidan foydalanish o‘quvchining o‘quv jarayonini yanada qiziqarli va samarali qilish imkonini bermoqda, biroq bunda an’anaviy pedagogik metodlarning ahamiyati kamaymasligi, aksincha, zamonaviy vositalar an’anaviy uslublarni to‘ldiruvchi, boyituvchi omil sifatida qo‘llanilishi lozim. Shuningdek, o‘quvchini nafaqat klassik, balki milliy musiqa namunalari, xususan, o‘zbek bastakorlarining fortepiano uchun yaratilgan asarlari bilan ham tanishtirish milliy ma’naviyatni yuksaltirish va vatanparvarlik tuyg‘ularini tarbiyalashda muhim ahamiyatga ega, chunki milliy musiqa namunalari o‘quvchida o‘z xalqining madaniy merosiga nisbatan faxr va hurmat tuyg‘usini shakllantiradi. O‘qituvchi tomonidan har bir darsda ijobiy pedagogik muhit yaratish, o‘quvchini rag‘batlantirish va uning kichik yutuqlarini ham e’tirof etish o‘quvchida musiqaga bo‘lgan ichki motivatsiyani mustahkamlaydi, natijada o‘quvchi mashg‘ulotlarga majburiyat sifatida emas, balki ichki ehtiyoj va zavq bilan yondasha boshlaydi, bu esa uzoq muddatli va barqaror natijalarga erishishning asosiy kalitidir.

XUOSA

Xulosa qilib aytganda, musiqa insonning ma’naviy dunyosini aks ettiruvchi noyob san’at turi bo‘lib, u orqali shaxsning estetik didi, badiiy tafakkuri va ijodiy qobiliyatlari samarali tarzda rivojlanadi, fortepiano cholg‘usi esa o‘zining boy ifoda imkoniyatlari, polifonik tabiati va keng repertuari tufayli ushbu jarayonda alohida o‘rin tutadi. Fortepiano darslarida qo‘llaniladigan ilmiy asoslangan metodika, individual yondashuv, ijodiy tashabbusni rag‘batlantiruvchi mashg‘ulotlar va milliy hamda jahon musiqa merosi bilan tanishtirish o‘quvchida nafaqat ijrochilik mahoratini, balki teran badiiy did va yuksak ma’naviyatni ham shakllantiradi. Shu sababli zamonaviy ta’lim muassasalarida fortepiano ta’limiga alohida e’tibor qaratish, unga zarur pedagogik-metodik va moddiy-texnik shart-sharoitlarni yaratib berish o‘quvchilarning har tomonlama barkamol, estetik jihatdan yetuk

20-Avgust, 2026-yil

shaxs bo‘lib voyaga yetishida muhim omil bo‘lib xizmat qiladi, zero, qadimdan aytilganidek, musiqa bu inson qalbining eng sof va samimiy ko‘zgusidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimova N. Musiqa ta’limi metodikasi. — Toshkent: O‘qituvchi, 2019.
2. Rahimova D. Bolalarda musiqiy-estetik tarbiya asoslari. — Toshkent: Musiqa, 2020.
3. Neyhouz G. Fortepianoda chalish san’ati haqida. — Moskva, 1982 (rus tilidan tarjima).
4. Yusupova M. Yosh avlod estetik tarbiyasida san’atning o‘rni. — Toshkent: Fan, 2018.
5. Teplov B.M. Musiqiy qobiliyatlar psixologiyasi. — Moskva, 1985 (rus tilidan tarjima).